

VEILIGHEID EN VREDE ALS TAAK VAN DE OPVOEDING*

Nu de mens eenmaal heeft ingezien, dat oorlogen geen natuurrampen zijn en dat hij zelf verantwoordelijk is voor de verwezenlijking van dat oude ideaal: de eeuwige vrede, is die vrede een morele taak geworden. De realisering van de wereldvrede mag dan ook niet langer een vrome wens blijven, maar moet, zoals Maria Montessori schreef¹, [7/8] 'een wetenschap worden', en wel: 'de wetenschap van het *vormen* van >. de mens'. De vrede is dus uiteindelijk een pedagogisch probleem. Terwijl Kant², die het moreel karakter van het vredesprobleem duidelijk beseftte, het bereiken van een toestand van eeuwige vrede nog aan de toekomst kon overlaten, is voor ons de vrede 'een voorwaarde tot het voortbestaan van het menselijk geslacht'.³

2 Tot uitgangspunt van onze beschouwingen over de taak van de opvoeding nemen we de onderscheiding die Herbart⁴ maakte tussen het subjectieve deel (het beeld dat de mens zich van zichzelf vormt) en het objectieve deel van het karakter (de mens zoals hij *is*). Hij zag de taak van de opvoeding vooral in de beïnvloeding van het objectieve karakter en later, genuanceerder, in het scheppen van een evenwicht tussen beide delen.

Aan de subjectieve zijde van het karakter streeft de mens naar zelf-transcendentie. De opvoeding moet dit streven activeren, maar anderzijds overdrijving tegengaan door zich op het objectieve karakter te richten. De wisselwerking tussen beide moet dus steeds in het oog worden gehouden.

3 Dit toegepast op de opvoeding tot vrede, betekent dat men ook hier twee invloedsrichtingen moet onderscheiden. De eerste taak van de opvoeding is dan de beïnvloeding van het subjectieve karakter, door het de vrede als verheven ideaal in te prenten. In negatieve zin kan dit geschieden door het wekken van afschuw voor de oorlog, in positieve zin door het grote goed van de vrede in het daglicht te plaatsen. Maar bovendien moet de jonge mens worden voorgehouden, dat de vrede niet een willekeurig ideaal is, doch de voorwaarde tot een zich volledig ontplooiend mens-zijn, dat slechts in vrede en geborgenheid mogelijk is. Weliswaar zijn er altijd oorlogen geweest en kan de strijd een 'grenssituatie' worden genoemd, maar daarom behoeft men zich bij alle vormen waarin die strijd tot uitdrukking komt, nog niet neer te leggen. Het gaat erom, dat de mens zijn persoonlijke verantwoordelijkheid voor de vrede leert inzien.

4 De tweede taak van de opvoeding is dan: de mens zelf tot een vredelievend wezen opvoeden, in de zin waarin Fichte, schijnbaar vermetel, zei: 'ge moet hem zó maken, dat hij in het geheel niet anders kan willen, dan gij wilt dat hij wil'.

We noemen enige middelen tot dat doel: 1 De jonge mens moet wennen aan een aan regels onderworpen samenwerking. Kerschensteiners werkschool kan hem dit gemeenschappelijk werken aan een gemeenschappelijk doel bijbrengen. Het ontstaan van een zeker groepsegoïsme is hierbij echter moeilijk tegen te gaan. 2 Wanneer die samenwerking zich over grotere groepen moet gaan uitstrekken, dan moet ze eerst bewust worden gemaakt en moet eerst de noodzaak van regels worden beseft. Zo moeten bv. de parlementaire spelregels

---

* Erschienen in: Montessori Opvoeding. Extra-Nummer zum 13. Internat. Montessori Congress 1963-1964, p. 7-9. Die Seitenumbrüche des Erstdrucks sind in [...] in den fortlaufenden Text eingefügt.

¹ geciteerd in de uitnodiging tot dit XIIIde Montessori-Congres.

² I. Kant, Zum ewigen Frieden, 1795

³ Max Born, Die Hoffnung aller Menschen in die Größe der atomaren Gefährdung.

⁴ J. F. Herbart, Allgemeine Pädagogik.

in kleiner verband reeds worden geoefend: de aanvaarding van een met meerderheid van stemmen genomen besluit en het compromis. 3 Dan kunnen de bijzon- [8/9] dere vormen van samenwerking plaats maken voor een universele samenwerking. De rivaliteit tussen de volkeren moet worden opgeheven. Pedagogisch is in dit verband de scholierenuitwisseling van groot belang. 4 Voor de behoefte aan heroïek bij de jeugd moet een terrein worden geschapen, waarop zij zich kan uitleven zonder schade aan te richten. Kurt Hahns reddingsdienst is in dit opzicht een goede vondst. 5 De irrationalistische romantisering van de oorlog moet worden verhinderd door de ontwikkeling van het redelijk inzicht. De opvoeding moet aanknopen bij de grote traditie van de Verlichting. 6 Niemand wil de oorlog, maar de grote supra-individuele constructies hebben de neiging tot het ontwikkelen van een abstracte autonomie, die vrijelijk over de enkeling beschikt. Zij beheersen hem in deze tijd vooral door middel van de massamedia. Reeds op school moet de mens daarom immuun worden gemaakt tegen deze beïnvloeding, door het ontwikkelen van het eigen vermogen tot oordelen.

5 Dit alles schijnt op het eerste gezicht te naïef en te algemeen. Maar hierbij moet men bedenken, dat het objectieve karakter innig met het subjectieve vervlochten is. Na de geschilderde vorming van het objectieve karakter moet er een uitdrukkelijke opvoeding tot vrede volgen, waarover boven (onder 3) al werd gesproken, maar die eigenlijk pas hier thuishoort. Zo blijkt dus de reeds aangestipte wisselwerking tussen beide delen van het karakter: op basis van een tot vreedzaamheid opgevoed karakter zal het vredesideaal grotere bestendigheid bezitten en anderzijds verkrijgt het objectieve karakter pas door een bewuste en hartstochtelijke inzet voor dit ideaal zijn definitieve vastheid. Misschien is Fichtes opvoedingsmethode dus toch niet zo vermetel. Zij richt zich op het objectieve karakter en brengt, noodzakelijkerwijs uitgaande van wat er in de mens in aanleg aanwezig is, ervaringen teweeg, die de mens dan later in zijn handelen bepalen. Uiteindelijk blijft echter de persoonlijke beslissing van de jonge mens van primair belang. De mogelijkheden van de opvoeding zijn dus geenszins onbegrensd. De opvoeder alleen kan het vredeswerk niet volbrengen. Hij kan het alleen samen met anderen, met mensen die zich van hun verantwoordelijkheid bewust zijn.

Prof. O. F. Bollnow (West-Duitsland)